

๓. พิธีทอดกฐิน

เพื่อให้ทราบสาเหตุที่พระพุทธเจ้าจะทรงอนุญาตให้ภิกษุรับกฐิน และต่อมาทายกก็ได้ถือเป็นกุศลกรรมบำเพ็ญสืบต่อกันมาตราบเท่าทุกวันนี้ เรื่องเดิมมีดังนี้

ครั้งหนึ่ง ภิกษุชาวเมืองปาฐาประมาณ ๓๐ รูป มีความประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เมืองสาวัตถี จึงพากันเดินทางจากเมืองปาฐาไปเมืองสาวัตถี แต่พอไปถึงเมืองสาเกตซึ่งอยู่ในระยะทางห่างจากเมืองสาวัตถีประมาณ ๖ โยชน์ จึงจะถึงสาวัตถี ก็เผชิญถึงวันเข้าพรรษา ภิกษุเหล่านั้นจะเดินทางต่อไปไม่ได้ จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างจำพรรษามีความร้อนรอนอยากเฝ้าพระพุทธเจ้า พอลูกพรรษาก็เดินทางไปสาวัตถีโดยเร็ว ในเวลานั้นฝนยังคงตกอยู่มาก ทางเดินก็เต็มไปด้วยโคลนตมเประเบื้อง เมื่อมาถึงสาวัตถีได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงทราบความลำบากของพระเหล่านั้น จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำพิธีกรานกฐินในระยะเวลาภายหลังออกพรรษาไปแล้ว ๑ เดือน พระภิกษุที่ได้รับกฐินและกรานกฐินแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ ตามพระวินัย คือ

๑. เข้าบ้านโดยไม่ต้องบอกลาภิกษุด้วยกัน
๒. เดินทางไม่ต้องเอาไตรจีวรไปครบ
๓. ดันอาหารโดยล้อมลงกันได้
๔. เก็บจีวรที่ยังไม่ต้องการใช้ไว้ได้
๕. ลากที่เกิดขึ้น ให้เป็นของภิกษุที่จำพรรษาในวัดนั้น ซึ่งได้กรานกฐินแล้ว

การที่ผู้มีศรัทธานำผ้าไปถวายพระ ภายหลังจากวันออกพรรษา คือ ในระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ซึ่งเรียกว่า ถูทอดกฐิน หรือ กฐินกาลนั้น ตามหลักพระวินัย ภิกษุจะต้องนำผ้าที่นำมาตัด เย็บ ย้อม ตากให้แห้ง ควรแก่การใช้ได้ให้เสร็จภายในวันเดียว

พิธีการของกฐินนี้มีอยู่ ๒ ระยะ คือ

๑. ระยะทายกนำผ้าไปถวายระยะหนึ่ง ซึ่งตกในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ภายหลังจากออกพรรษาแล้ว

๒. ระยะที่พระท่านรับผ้าจากทายกแล้วประชุมกันทำกรรมวิธีมีการตัด เย็บ ย้อมแล้วกรานกฐินนี้ เป็นระยะหนึ่งซึ่งไม่เกี่ยวกับฆราวาสประการใด เป็นเรื่องพิธีกรรมทางพระวินัยของสงฆ์โดยเฉพาะ

อนึ่ง การทอดกฐินนั้น ผู้มีศรัทธาประสงค์จะทอดวัดใดก็ตาม ตามธรรมดาจะต้องไปบอกกล่าวให้พระสงฆ์วัดนั้น ๆ ทราบล่วงหน้าก่อน หากไปทอดเฉย ๆ เรียกว่า “กฐินจร”

ลำดับพิธีถวายผ้ากฐิน

๑. นำผ้ากฐินไปวัดที่จะถวาย ถ้ามีการแห่แห่นไป เมื่อเข้าไปในวัดแล้ว จะนำองค์กฐินเวียนโบสถ์ (วัดหลวงเรียกว่า พระอุโบสถ) เช่นเดียวกับการนำขนาดเวียนโบสถ์ด้วยก็ได้ หรือไม่เวียนก็ได้

๒. นำผ้ากฐินพร้อมด้วยบริวารกฐินไปตั้งไว้ ณ สถานที่ถวายให้เรียบร้อย สถานที่ถวาย เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ จึงพิจารณาว่าที่ไหนจะเหมาะ (คำว่า เหมาะ หมายถึงที่กว้างพอที่จะเข้าไปนั่งร่วมอนุโมทนาได้พอสมควร) เมื่อถึงเวลาที่พระสงฆ์จะทำพิธีของท่าน (สังฆกรรม) ท่านจะต้องไปทำในโบสถ์เสมอ ทำนอกโบสถ์ไม่ได้ ถ้าวัดไม่มีโบสถ์ก็ต้องทำในเขตแม่น้ำ หรือในเขตสระใหญ่ ๆ

๓. เมื่อเจ้าภาพไปถึงสถานที่ถวายผ้ากฐินแล้ว ให้จุดเทียนธูปสักการบูชาและกราบพระรัตนตรัยก่อน ดอกไม้ธูปเทียนสำหรับสักการบูชาพระรัตนตรัยนี้ เจ้าภาพจะนำไปด้วยก็ได้ หรือจะให้คนไปจัดไว้ที่วัดก่อนก็ได้ เรื่องนี้ตามประเพณีนิยมถือกันว่าไปวัดทั้งที่ควรมีดอกไม้ธูปเทียนไปสักการบูชาพระด้วย การนำไปพร้อมกับเจ้าภาพไม่ยุ่งยาก เพียงให้คนถือตามไป มีเทียน ๒ เล่ม ธูป ๓ ดอก ดอกไม้ ๑ กำก็พอแล้ว เมื่อไปถึงก็นำไปสักการบูชา ณ สถานที่ที่วัดจัดไว้ ถ้าให้คนไปจัด

ไว้ที่วัดก่อน ควรมีโต๊ะสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ปูผ้าขาว ตั้งแจกัน ๑ คู่ พร้อมด้วยดอกไม้ เจริญเทียน ๑ คู่ พร้อมด้วยเทียน กระถางรูป ๑ ใบพร้อมด้วยรูป ๓ ดอก ข้างหน้าวางหมอนไว้ ๑ ใบถ้าไม่มีหมอนก็ใช้ผ้าขาวปูไว้แทน จะใช้ผ้าเช็ดหน้าที่สะอาดขนาดเหมาะสมก็ได้ เมื่อเจ้าภาพไปถึงก็ให้จุดเทียนรูปสักการบูชาพระรัตนตรัยที่จัดไว้นี้ แล้วกราบพระ ๓ ครั้ง

๔. ตามประเพณีนิยมในต่างจังหวัด ในบางถิ่น ถ้ามีการทอดกฐิน ชาวบ้านที่ทำบุญในวัดที่จะทอดนั้น จะพากันไปร่วมอนุโมทนาด้วยเป็นจำนวนมาก เวลาถวายผ้ากฐิน ก็ร่วมถวายด้วย ถ้าในถิ่นที่ชาวบ้านนิยมประเพณีนี้ก็ควรอนุโลม คือใช้ผ้าสายสิญจน์ผูกกับผ้าไตรกฐิน (อย่าผูกแน่นนักจะแก้ออกลำบาก ให้ผูกเป็นเงื่อนกระดุกได้) เมื่อผูกแล้วโยงมาวงเครื่องบริวารกฐินให้รอบ ที่เหลือจากนั้น ให้ผู้ที่มาร่วมอนุโมทนาถือด้วยกันทุกคน เวลาจะโยงวงบริวารกฐิน ให้เว้นผ้าสายสิญจน์ไว้ในระยะประมาณจากที่ตั้งองค์กฐินไปถึงหัวอาสนะสงฆ์ เพราะเวลานำผ้ากฐินประเคนนั้นยังไม่ได้แก้ผ้าสายสิญจน์ออกประเคนผ้ากฐินแล้วจึงแก้ออก ทั้งนี้ถือกันว่าผู้ร่วมอนุโมทนาได้ประเคนร่วมด้วย เพราะเขาถือกันว่าการทำบุญถ้าได้ประเคนกับมือตนเองจะได้บุญมาก เรื่องผ้าสายสิญจน์นี้ถ้าในท้องถิ่นที่ไม่นิยมก็ไม่จำเป็นต้องใช้ เพียงแต่ประนมมือว่าคำถวายตามไปด้วยก็พอแล้ว

๕. เมื่อพร้อมแล้ว ถึงเวลาถวายผ้ากฐิน ให้เจ้าภาพหยิบผ้าห่มพระ (ผ้าห่มพระประธาน) มอบให้แก่มรรคทายกเพื่อนำไปห่มพระประธาน แล้วประเคนตาลปัตรแด่พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน เพื่อท่านจะได้ใช้ในการให้ศีล

๖. มรรคทายกหรือพิธีกรอาราธนาศีล เจ้าภาพพร้อมด้วยผู้ร่วมอนุโมทนา กฐิน ตั้งใจรับศีลโดยพร้อมเพรียงกัน

๗. มรรคทายกหรือผู้ช่วยพิธีกรนำผ้ากฐินมามอบให้ประธาน ส่วนพานแว่นฟ้าที่วางกฐินนั้นให้นำไปตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ หรือที่ ๓ นับจากหัวอาสนะสงฆ์ เพื่อว่าเมื่อกล่าวคำถวายผ้ากฐินเสร็จแล้ว จะได้นำผ้ากฐินไปวาง ณ ที่นั้น ทั้งนี้หมายความว่าผ้ากฐินตั้งไว้ร่วมกับเครื่องบริวารกฐิน การตั้งรวมไว้เป็นหมวดหมู่ก็เพื่อความสวยงาม ไม่ได้นำไปตั้งไว้ที่หัวอาสนะสงฆ์ก่อนเมื่อผู้เป็นประธานรับผ้ากฐินแล้ว ให้ผู้คุมประเคนประนมมือหันหน้าไปทางพระปฏิมาประธาน (ในการทอดกฐินนี้ ถ้ามีสามีภรรยาไปทอดด้วยกัน จะจับผ้ากฐินร่วมกันได้ และก็ควรจะเป็นเช่นนั้น เพราะจะได้ทำบุญร่วมกันจริง ๆ) เมื่อหันหน้าไปทางพระประธานแล้ว ให้ตั้งนะโม... ๓ จบ แล้วหันหน้าไปทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้ากฐิน ดังนี้

(สำหรับวัดมหานิกาย) “อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะ จิวะระทุสสัง, สังฆัสสะ, โอโณชยะมะ” (ว่า ๓ หน)

(สำหรับวัดธรรมยุต) “อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะ ทุสสัง, สังฆัสสะ, โอโณชยะมะ, สาธุ โน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง, ปะฏิคคัณหาคู, ปะฏิคคะเหตตะวาจะ, อิมินา, ทุสเสนะ, กะฐินัง, อัตถะระตุ, อัมहाกั, ทิมะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ”

การกล่าวคำถวาย ถ้าจะไม่ว่าคำแปลด้วย ให้ทอดเสียงสองคำสุดท้าย (สำหรับวัดมหานิกาย คือ โอโณชยะด้วย) สำหรับวัดธรรมยุตคือ “หิตายะ สุขายะ” ให้ยาวหน่อย เพื่อให้พระสงฆ์สังเกตได้ว่าจบแล้ว ท่านจะได้กล่าวรับด้วยคำว่า “สาธุ” ขึ้นพร้อมกัน

๘. เมื่อกล่าวคำถวายจบ พระสงฆ์รับ “สาธุ” ขึ้นพร้อมกันแล้ว ให้นำผ้ากฐินไปประเคนแด่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เมื่อท่านรับแล้ว ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระสงฆ์ ซึ่งจะได้พิจารณามอบผ้ากฐินให้แก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งซึ่งเป็นผู้สมควร

๙. เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีของท่านเสร็จแล้ว ให้มรรคทายกหรือพิธีกร ส่งใคร่ผู้สวดให้เจ้าภาพประเคน เพื่อท่านจะได้ออกไปครองผ้าพร้อมกัน (การถวายผ้ากฐินนี้ ถ้ายกยวที่วิหารหรือศาลาการเปรียญ เวลาท่านจะไปทำสังฆกรรมในโบสถ์ ก็ให้ถวายไตรครองพระคู่สวดเสียก่อน ท่านจะได้ครองผ้าในโบสถ์พร้อมกับองค์ครองกฐินเลขที่เดียว ไม่ต้องกลับมาแล้วให้ท่านครองอีกเป็นการเสียเวลา)

๑๐. พระสงฆ์ครองผ้ากลับเข้ามานั่งบนอาสนะสงฆ์เรียบร้อยแล้ว มรรคทายกหรือพิธีกรส่งของให้เจ้าภาพประเคน ให้ส่งเครื่องบริวารกฐินถวายองค์ครองให้เสร็จก่อน แล้วประเคนพระคู่สวดพระอันดับตามลำดับ ถ้ามีสามเณรก็ให้มารับไทยธรรมตอนนี้ด้วยการประเคนของพระและสามเณรนี้ เจ้าภาพจะมีใจเอื้อเฟื้อให้ผู้มาร่วมอนุโมทนาประเคนด้วยก็ได้ ทั้งนี้เฉพาะผู้ที่อยู่ในเครือญาติ หรือผู้ที่เคารพนับถือและรู้จักมักคุ้น

๑๑. ประเคนเครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว มรรคทายกหรือพิธีกรนำน้ำกรวดไปให้เจ้าภาพ พระสงฆ์อนุโมทนาว่า (ขตา...) เจ้าภาพกรวดน้ำ

เสร็จพิธี

เรื่องการประเคนผ้ากฐินนี้ พระสงฆ์บางวัดรับประเคน แต่มีบางวัดไม่รับ เพราะฉะนั้น ขอให้ส่งผู้แทนไปชักซ้อมเรียนถามเสียก่อน จะได้เป็นการเรียบร้อยด้วยกันทั้งสองฝ่าย สำหรับวัดที่ท่านไม่รับประเคน ประทาน ฟิงวางผ้ากฐินไว้บนพานแว่นฟ้า ตรงเบื้องหน้าพระสงฆ์เถระนั้น